

Jaarverslag Kiesraad 2012

Uitgave en redactie

Kiesraad

Fotografie

Kiesraad

Contact

Secretariaat Kiesraad

Postadres

Postbus 20011, 2500 EA Den Haag

Bezoekadres

Herengracht 21, 2511 EG Den Haag

T 070 426 6266

F 070 426 6489

E kiesraad@kiesraad.nl

www.kiesraad.nl

Den Haag, maart 2013

ISBN/EAN: 978-90-78056-17-1

Niets uit dit jaarverslag mag worden veelevoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder uitdrukkelijke vermelding van de bron.

Inhoudsopgave

	Voorwoord	5
1.	2012 in vogelvlucht	7
2.	Organisatie	9
3.	Verkiezingen	13
4.	Adviezen	17
5.	Aanduidingen en benoemingen	19
6.	Rechtszaken	21
7.	Kennis en communicatie	25
8.	Contacten - nationaal en internationaal	27
9.	Financiën	31

Voorwoord

Velen zullen het zich nog wel herinneren, het stemmen met behulp van stemcomputers. In 2006 was 99% van de Nederlandse gemeenten 'aan de stemcomputer' en met grote tevredenheid, ook van de kiezers. Uit cijfers van het Nationaal Kiezeronderzoek blijkt dat in 2006 80% van de ondervraagden vertrouwen had in de stemcomputers (tegen 74% vertrouwen in het papieren stembiljet).

Aan het einde van de lange verkiezingsdag was het vaststellen van de aantallen uitgebrachte stemmen in de stembureaus een kwestie van een enkele druk op de knop. Stembureauleden waren blij met de stemcomputers en dat gold ook voor de gemeenten en de politici. Commentaren op en analyses van verkiezingsuitslagen konden nog op de verkiezingsavond zelf, op een ordentelijk tijdstip, plaatsvinden.

Hoe anders is dit alles nu. Na sluiting van de stembureaus om 21.00 uur gaan enige tienduizenden vrijwilligers over tot het handmatig tellen van de stemmen. Een hele klus, die niet zelden tot na 24.00 uur duurt, omdat men de tellingen niet afgerond of kloppend kan krijgen. Discussies soms ook over het wel of niet geldig zijn van stembiljetten. Wanneer er dan uiteindelijk een uitslag is, moet die nog worden opgenomen in het proces-verbaal dat ieder stembureau moet opstellen. Vervolgens gaan alle processen-verbaal uit eenzelfde gemeente naar het stadhuis en daar krijgt het handmatige proces een elektronisch vervolg: de stemaantallen worden door ambtenaren ingevoerd in speciaal voor de vaststelling van verkiezingsuitslagen ontwikkelde software. Ook het vervolg van het proces vindt plaats langs elektronische weg via de hoofdstembureaus en uiteindelijk het centraal stembureau.

Vanaf 2009 komen verkiezingsuitslagen deels handmatig, deels elektronisch tot stand. Inmiddels is duidelijk geworden dat vooral het handmatige deel het meest kwetsbare deel is in het proces. Bij het tellen en vervolgens invullen van de processen-verbaal op stembureauniveau gaat het nodige fout. Deels kunnen die fouten achteraf worden gecorrigeerd, maar waar dat gebeurt, gebeurt dat veelal niet in de openbaarheid en zonder wettelijke basis. De Kiesraad heeft hiervoor in het verleden al vaker aandacht gevraagd.¹ In een bijlage (rapportage TNS-NIPO) bij het door minister Plasterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de Tweede Kamer gezonden evaluatierapport is hier recent ook op gewezen.²

De twee ambtsvoorgangers van minister Plasterk koersten de afgelopen jaren op de ontwikkeling van een nieuw type stembiljet, dat elektronisch telbaar en verzendbaar (naar kiezers in het buitenland) is. Ook streefden zij naar het niet langer tot op kandidaatsniveau tellen van stembiljetten in de stembureaus, maar op een centrale plaats in de gemeente. Onmiskenbaar zou invoering hiervan een zorgvuldige vaststelling van verkiezingsuitslagen ten goede komen en ook zou dit voor het werk van de stembureauleden een verlichting betekenen.

Toch is het de vraag of nu de tijd niet rijp is om serieus te onderzoeken of niet ook voor het eerste deel van het verkiezingsproces – het feitelijk stemmen – opnieuw elektronische hulpmiddelen kunnen worden ingezet. Vanuit gemeenteland wordt de vraag om herinvoering van elektronische stemcomputers al enige tijd gesteld en bij de Tweede Kamer ligt momenteel een initiatiefontwerp in deze richting. Recent, bij de behandeling van de begroting van het ministerie van BZK in de Tweede Kamer, gaf minister Plasterk er blijk van een open oog te hebben voor verdere ontwikkelingen op dit terrein. De Kiesraad heeft hier met instemming kennis van genomen. Al eerder bepleitte de Raad vaststelling van kwaliteitseisen waaraan stemcomputers zouden moeten voldoen.³ De Raad denkt dat elektronisch stemmen de zorgvuldigheid in het verkiezingsproces ten goede zou kunnen komen. Daarnaast lijken voordelen te behalen als verbeterde efficiency, minder tijdrovende processen en (zeker op termijn) kostenbesparingen. In de discussie over het wel of niet herinvoeren van stemcomputers zal evenwel goed moeten worden gekeken naar de overwegingen om in 2006 het vertrouwen in het gebruik van stemcomputers op te zeggen. Voor zover die van technische aard waren, moet worden bezien of de technologische ontwikkelingen sinds 2006 het mogelijk maken om voor ons land een nieuwe stemcomputer te ontwikkelen die tegemoet komt aan de bezwaren uit het verleden. Internationaal erkende standaarden met betrekking tot het verkiezingsproces en daaruit voortvloeiende waarborgen zullen een centrale rol spelen in het komende debat.

¹ Evaluatieadvies verkiezing leden Europees Parlement 2009 van 7 december 2009 en evaluatieadvies verkiezingen gemeenteraden en Tweede Kamer 2010 van 22 september 2010. Zie website www.kiesraad.nl.

² Kamerstukken II 2012/2013, 31 142, nr. 34.

³ Vgl. het hiérvóór al genoemde advies van de Raad van 22 september 2010.

Zou zo'n nieuwe stemcomputer er al bij gelegenheid van de eerstvolgende reguliere verkiezingen in 2014 kunnen zijn? Dit moet uitgesloten worden geacht. In eerste instantie is nu het woord aan regering en parlement. Minister Plasterk heeft voor het voorjaar van 2013 een debat met de Tweede Kamer en met voor- en tegenstanders van stemcomputers aangekondigd. Mocht dat debat over de toekomst van het elektronisch stemmen positief verlopen, dan is vervolgens nog een lange weg te gaan. Ter vergelijking: de ontwikkeling van de recent in België in gebruik genomen nieuwe stemcomputer heeft zeven jaar gevegd. Herinvoering van elektronisch stemmen is in ons land dan ook niet op korte termijn al te verwachten.

Niettemin belooft het jaar 2013, ondanks de afwezigheid van reguliere verkiezingen, uit verkiezingstechnisch oogpunt een heel interessant jaar te worden.

H.R.B.M. Kummeling,
voorzitter Kiesraad

1. Het jaar 2012 in vogelvlucht

Ontbindingsverkiezing voor Tweede Kamer

Op 23 april 2012 bood het kabinet aan H.M. de Koningin zijn ontslag aan. Bij de val van een kabinet vindt een zogeheten ontbindingsverkiezing plaats; er moest een dag van stemming worden vastgesteld. Dat werd 12 september 2012. De verkiezingsdatum wordt vastgesteld door de regering, bij Koninklijk Besluit. De Kiesraad kan adviseren om rekening te houden met vakanties en feestdagen. Zo pleitte de Kiesraad voor een Tweede Kamerverkiezing in september in plaats van juni, om nieuwe politieke partijen en kiezers in het buitenland gelegenheid te geven om zich tijdig te registreren. Daarnaast gaf een verkiezing in september meer ruimte voor betrokken gemeenten en politieke partijen om zich voor te bereiden op de kandidaatstelling.

De ontbindingsverkiezing bracht in 2012 op vele terreinen een intensivering mee van de werkzaamheden voor (het secretariaat van) de Kiesraad, zoals de registratie van (nieuwe) politieke partijen, de nummering van de kandidatenlijsten en het vaststellen van de verkiezingsuitslag. Dit laatste gebeurde tijdens een openbare zitting op 17 september 2012. Er was voor de Kiesraad geen reden om de betrouwbaarheid van de verkiezing in twijfel te trekken. Dit neemt niet weg dat het verkiezingsproces op onderdelen voor verbetering vatbaar is. De Raad heeft deze verbeterpunten onder de aandacht gebracht van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).⁴

In de maanden rond de Tweede Kamerverkiezing is het secretariaat veelvuldig geraadpleegd door burgers, gemeenten, politieke partijen en media. Ten opzichte van de Tweede Kamerverkiezing van 2010 steeg het aantal vragen met ongeveer 50%. De Kiesraad en het ministerie van BZK stellen al vele jaren gezamenlijk een Informatiepunt Verkiezingen in om tegemoet te komen aan de behoefte aan informatie over het verkiezingsproces. De website van de Kiesraad speelt een belangrijke rol in het verschaffen van deze informatie. Ook de website van de rijksoverheid levert hieraan een bijdrage.

Herindelingsverkiezingen

Op 21 november 2012 vond een herindelingsverkiezing plaats voor de nieuwe gemeenten Schagen, Molenwaard en Goeree-Overflakke. Twee voorgenomen samenvoegingen gingen niet door.

Waterschapsverkiezingen

Het was lang onduidelijk wanneer en op welke wijze de waterschapsverkiezingen zouden plaatsvinden. In 2012 adviseerde de Kiesraad over een wetsvoorstel dat uitging van indirecte verkiezingen door de leden van de gemeenteraden. De Kiesraad pleitte in zijn advies voor het opnemen van de waterschapsverkiezingen in de Kieswet.⁵ Het regeerakkoord 'Bruggen slaan' gaat nu uit van directe (stembus-) verkiezingen, gecombineerd met provinciale statenverkiezingen op 4 maart 2015.

Ontwikkelingen verkiezingsproces

In 2012 is de basis gelegd voor een aantal mogelijke veranderingen in het verkiezingsproces.

Stembiljet

Tijdens de Tweede Kamerverkiezing werden op enkele locaties drie ontwerpen voor een nieuw stembiljet getest in opdracht van het ministerie van BZK. Ook tijdens de herindelingsverkiezingen is getest met nieuwe stembiljetten en elektronisch tellen. Er zijn nog meer testen voorzien, waaruit moet blijken of de stembiljetten geschikt zijn voor verzending langs elektronische weg naar kiezers in het buitenland. Met het nieuwe stembiljet moet het tellen van de stemmen gemakkelijker, sneller en minder foutgevoelig worden. Ook moet het stembiljet geschikter worden voor kiezers die blind of slechtziend zijn, en voor kiezers die laaggeletterd zijn of de Nederlandse taal niet goed beheersen. Het is nog niet zeker of er daadwerkelijk een nieuw type stembiljet wordt ingevoerd. De minister van

⁴ Zie hoofdstuk 4, 'Evaluatieadvies naar aanleiding van de verkiezingen 2012'.

⁵ Zie hoofdstuk 4, 'Advies wijziging Waterschapsbesluit in verband met indirecte waterschapsverkiezingen'.

BZK wil daar pas later, na meer testresultaten, een besluit over nemen. Wel bereidt de minister een wetsvoorstel voor dat het mogelijk maakt om bij latere verkiezingen te kunnen experimenteren met de nieuwe stembiljetten én met het centraal en elektronisch tellen daarvan. De Kiesraad heeft hierover geadviseerd.⁶ Inmiddels heeft minister Plasterk kenbaar gemaakt dat wat hem betreft een keuze gemaakt moet worden tussen ofwel nieuwe stembiljetten ofwel elektronisch tellen.

Modellen

In 2012 heeft de Kiesraad een voorstel voorgelegd aan de minister van BZK om de modellenregeling behorende bij de Kieswet en het Kiesbesluit ingrijpend te vereenvoudigen.⁷ De modellen (formulieren) worden gebruikt door gemeenten, politieke partijen, kiezers en stembureauleden en worden momenteel in de praktijk als ingewikkeld ervaren.

De voorgeschreven modellen zijn van groot belang. De gebruiker kan er op vertrouwen dat hiermee, bijvoorbeeld, zijn verzoek op de juiste manier wordt ondersteund. Het biedt houvast en maakt dat het wiel niets steeds opnieuw hoeft uitgevonden te worden.

De Kiesraad stelt in zijn advies voor om ze te uniformeren en gebruiksvriendelijker te maken zodat de kans op foutief of onvolledig invullen kleiner wordt. Ook wil de Raad het elektronisch gebruik van de modellen stimuleren.

⁶ Zie hoofdstuk 4, 'Advies Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centraal tellen'.

⁷ Zie hoofdstuk 4, 'Advies modellenregeling'.

2. Organisatie

Wettelijke taken

In de Kieswet is vastgelegd dat de Kiesraad tot taak heeft om de regering en de Tweede en Eerste Kamer te adviseren over uitvoeringstechnische aangelegenheden op het gebied van kiesrecht of verkiezingen.

Daarnaast treedt de Kiesraad op als centraal stembureau voor verkiezingen van Tweede Kamer, Eerste Kamer en Europees Parlement.

De Raad:

- stelt de officiële verkiezingsuitslag vast;
- toetst en registreert aanduidingen van politieke partijen die willen deelnemen aan landelijke verkiezingen;
- nummert kandidatenlijsten bij landelijke verkiezingen;
- toetst bij verkiezingen voor de Eerste Kamer en het Europese Parlement de kandidatenlijsten en stelt deze vast.

De voorzitter van de Kiesraad benoemt nieuwe leden in vacatures in de Tweede Kamer, Eerste Kamer en het Europees Parlement

Overige taken

De Kiesraad verstrekt informatie aan burgers, politieke partijen, gemeenten, media en andere geïnteresseerden over kiesrecht en verkiezingen. In verkiezingstijd wordt hiervoor in samenwerking met het ministerie van BZK een Informatiepunt Verkiezingen ingericht. Ook treedt de Kiesraad op als adviseur in kieswettelijke gedingen.

Kaderwet zelfstandige bestuursorganen

De Kiesraad valt onder de Kaderwet adviescolleges. In een wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet, wordt voorgesteld om de Kiesraad ook, en eigenlijk vooral, onder de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen (ZBO) te brengen. De Raad heeft in zijn advies⁸ hierover aangegeven dat de Raad zich vanwege de specifieke aard van zijn werkzaamheden, en de noodzakelijke onafhankelijkheid ten opzichte van de minister van BZK, niet goed onder de werking van de beide Kaderwetten laat plaatsen. De Raad is toch akkoord gegaan met het wetsvoorstel, op voorwaarde dat een aantal bepalingen in beide wetten niet van toepassing wordt verklaard.

Relatie tussen ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Kiesraad

Het ministerie van BZK houdt toezicht op alle zelfstandige organen die een taak uitvoeren waarvoor de minister van BZK een verantwoordelijkheid draagt. Dit geldt voor wat betreft de bedrijfsvoering ook voor de Kiesraad en zijn secretariaat. De bevoegdheden van de minister worden in de praktijk uitgevoerd namens de minister, door de secretaris-generaal. De kaders waarbinnen het toezicht wordt uitgeoefend, zijn uitgewerkt in een 'Toezichtarrangement'.

Leden

De Kiesraad bestaat uit zeven leden die voor een periode van vier jaar bij Koninklijk Besluit worden benoemd. Deze benoeming vindt plaats op grond van deskundigheid op het gebied van het kiesrecht en verkiezingen en op grond van maatschappelijke kennis en ervaring.

⁸ Advies Kiesraad 'Wijziging Kieswet 1^e tranche', 14 oktober 2011.

De Raad kende in 2012 de volgende samenstelling:

- Voorzitter:** *prof. dr. H.R.B.M. Kummeling*
Henk Kummeling is hoogleraar staatsrecht en vergelijkend staatsrecht aan de Universiteit Utrecht. Hij is tevens decaan van de Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie van diezelfde universiteit.
- Leden**
- G.J. Schutte (tevens ondervoorzitter)*
Gert Schutte was twintig jaar (1981-2001) fractievoorzitter voor het GPV in de Tweede Kamer. Eerder was hij voor diezelfde partij lid van de provinciale staten in Utrecht.
- mw. prof. dr. M.H. Leyenaar*
Monique Leyenaar is hoogleraar Vergelijkende Politicologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Zij doet onderzoek op het terrein van burgerparticipatie, politieke hervormingen, verkiezingen en politiek leiderschap van vrouwen.
- mr. A.J. te Veldhuis*
Jan te Veldhuis was van 1982 tot 2003 lid van de Tweede Kamer voor de VVD, onder andere als woordvoerder staatsrechtelijke aangelegenheden. Op dit moment is hij voorzitter dan wel lid van diverse organisaties, waaronder Zeeland Refinery en de Stichting Historisch Onderzoek Zeeland.
- mw. mr. G.M.M. Blokdijk*
Trudy Blokdijk is als onderzoeker en docent Toezicht Maatschappelijke Ondernemingen verbonden aan TiasNimbas Business School in Tilburg en heeft een adviespraktijk Bestuur en Toezicht.
- W.M.B. Stoker*
Willem Stoker is senior adviseur en hoofd Verkiezingen bij Publiekszaken van de gemeente Utrecht. Hij werkt sinds 1972 in diverse functies voor de gemeente Utrecht.
- mw. mr. drs. A.G. van Dijk*
Anneke van Dijk is hoofd van de sector staats- en bestuursrecht van de directie Wetgeving van het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

In 2012 is de samenstelling van de Kiesraad niet veranderd. Wel zijn de leden Kummeling, Leyenaar en Te Veldhuis herbenoemd voor een periode van 4 jaar, tot 1 januari 2017.

Door het vertrek van ondervoorzitter Schutte vanwege het bereiken van de maximale zittingstermijn, ontstaat per 1 juni 2013 een vacature binnen de Raad. De vacature is in november 2012 opengesteld.

Medewerkers secretariaat

De Kiesraad wordt bij het uitoefenen van zijn taken ondersteund door een secretariaat. In een mandaatregeling is geregeld dat de voorzitter van de Raad verantwoordelijk is voor het beheer. Dit mandaat is voor wat betreft de dagelijkse leiding van het secretariaat doorgegeven aan de secretaris-directeur.

De secretaris-directeur en medewerkers van het secretariaat zijn in dienst van het ministerie van BZK. Zij leggen over hun werkzaamheden alleen verantwoording af aan de Kiesraad.

Eind 2012 werkten er 13 medewerkers bij het secretariaat in de volgende functies⁹:

- secretaris-directeur;
- coördinator cluster verkiezingsaangelegenheden/tevens plaatsvervangend secretaris-directeur;
- coördinator cluster kennisontwikkeling en ondersteuning/tevens communicatieadviseur;
- directiesecretaris;
- juridisch adviseur (3);
- kennis- en kwaliteitsmedewerker;
- onderzoeker;
- IT-medewerker;
- beleidsondersteunend medewerker cluster verkiezingsaangelegenheden;
- beleidsondersteunend medewerker cluster kennisontwikkeling en ondersteuning;
- managementassistente.

In 2012 werden twee vacatures 'juridisch adviseur' ingevuld.

Via externe inhuur zijn voor de Tweede Kamerverkiezing in 2012 tussen 1 juni en 1 oktober drie medewerkers fulltime aangesteld voor het Informatiepunt, aangevuld met één deeltijd medewerker van het secretariaat.

Sinds 2012 heeft de Kiesraad een personeelsvertegenwoordiging. Deze voert periodiek overleg met de voorzitter van de Kiesraad in diens hoedanigheid van hoofd van dienst.

⁹ De functiebenamingen zijn in 2012 aangepast vanwege de invoering van het zogeheten Functiegebouw Rijk. Zie www.functiegebouwrjksoverheid.nl.

3. Verkiezingen

Verkiezing Tweede Kamer 2012

In zijn hoedanigheid van centraal stembureau besliste de Raad onder meer over de registraties van aanduidingen, de nummering van de kandidatenlijsten en stelde hij de verkiezingsuitslag vast.

Registratie politieke partijen

Nieuwe politieke partijen konden tot en met 18 juni een verzoek indienen bij de Kiesraad om een aanduiding (naam politieke partij) te registreren. Op 19 juni willigde de Raad 15 verzoeken in voor de Tweede Kamerverkiezing van 12 september. Hiermee bedroeg het aantal geregistreerde aanduidingen 50. Ter vergelijking: bij de Tweede Kamerverkiezing van 2010 stonden 61 aanduidingen bij de Kiesraad geregistreerd.

Op 12 september 2012 deden 21 politieke partijen mee aan de Tweede Kamerverkiezing. Er deden geen partijen mee met een zogeheten blanco lijst.

Verkiezing Tweede Kamer	2012	2010	2006	2003	2002	1998	1994
Registraties	50	61	74	45	45	50	38
Deelgenomen	21	19	24	18	18	23	26

Kandidaatstelling

Op 31 juli, de dag van kandidaatstelling, leverden 22 politieke partijen hun kandidatenlijst in voor de kieskringen waar zij wilden deelnemen. In veel gevallen werd daarbij gebruik gemaakt van de mogelijkheid van centrale kandidaatstelling bij de gemeente Den Haag.

Nederland is in twintig kieskringen verdeeld. Voorheen waren dat er negentien, maar vanaf 10 oktober 2010 is daar de kieskring Bonaire bijgekomen. Deze kieskring bestaat uit de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. In deze kieskring vond voor de eerste keer een Tweede Kamerverkiezing plaats.

Op 2 augustus nummerde de Kiesraad in een openbare zitting de kandidatenlijsten voor de Tweede Kamerverkiezing. Van de 22 partijen die kandidatenlijsten hadden ingeleverd, waren er tien al vertegenwoordigd in de Tweede Kamer. In deze zitting keurde de Kiesraad ook de twee ingediende lijstencombinaties goed.

Op 3 augustus vergaderde het hoofdstembureau van iedere kieskring over de geldigheid van de ingeleverde kandidatenlijsten. In kieskring 20 (Bonaire) werden 3 kandidatenlijsten ongeldig verklaard omdat er onvoldoende ondersteuningsverklaringen waren overgelegd. Deze partijen namen daarom niet in twintig maar in negentien kieskringen deel. Van één partij ('IQ-Partij ; met IQ voor Eerlijkheid') werd de kandidatenlijst in de kieskring Den Haag ongeldig verklaard, omdat de wettelijk verplichte waarborgsom niet was betaald en er onvoldoende ondersteuningsverklaringen waren ingeleverd. Doordat deze partij alleen een kandidatenlijst voor deze kieskring had ingeleverd, kon zij niet aan de verkiezing deelnemen en verviel lijstnummer 22, het nummer dat haar door de Kiesraad bij de loting was toegewezen. Op vrijdagmiddag 3 augustus maakten de hoofdstembureaus in openbare zittingen de geldig verklaarde lijsten bekend. De Kiesraad publiceerde de kandidatenlijsten op zijn website.

Voor het maken van de kandidatenlijsten konden politieke partijen gebruik maken van Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV). De Kiesraad stelde deze software medio mei beschikbaar. De nieuwe politieke partijen konden zich inschrijven voor een instructiebijeenkomst. Elf partijen maakten van deze gelegenheid gebruik.

Stemming

Op 12 september, de dag van stemming, waren ruim 9.000 stembureaus van 07.30 tot 21.00 uur geopend.¹⁰ Veel stembureauleden waren al 's ochtends zeer vroeg bezig met het treffen van de noodzakelijke voorbereidingen. Tot diep in de avond of zelfs de nacht zijn veel mensen bezig geweest met het tellen van stemmen. Er waren ook deze keer gemeenten met mobiele stembureaus en met stembureaus op bijzondere plaatsen, zoals NS-stations en Schiphol, waarvoor veelal afwijkende openingstijden golden.

De Kiesraad constateert dat gemeenten steeds meer werk maken van het instrueren van stembureauleden en vindt dit een goede ontwikkeling. Tegelijkertijd constateert de Raad dat gemeente het iedere verkiezing opnieuw veel moeite kost om voldoende stembureauleden te vinden.

Van de 12.689.810 kiesgerechtigden maakten 9.462.223 personen de gang naar de stembus. Het opkomstpercentage bedroeg daarmee 74,6%.

Van het totaal aantal stemmen werden 9.424.235 stemmen geldig uitgebracht, waren er 17.004 blanco stemmen en 20.984 ongeldige stemmen.

Het aantal uitgebrachte stemmen in de 20e kieskring was gering. Opvallend was het hoge aantal blanco stemmen op Bonaire: 358. Er werden 2.149 stemmen geldig verklaard en 58 ongeldig. Op Saba bedroeg het aantal geldige stemmen 22, het aantal ongeldige stemmen 4 en het aantal blanco stemmen 2. Op Sint Eustatius bedroegen deze aantallen 262 (geldig), 3 (ongeldig) en 9 (blanco).

De dag van stemming en de dagen er na zijn naar het oordeel van de Kiesraad vanuit kiesrechtelijk oogpunt grotendeels naar tevredenheid verlopen.

Vaststelling uitslag

Op vrijdag 14 september stelden de hoofdstembureaus de stemtotalen per kieskring vast. Deze uitslagen werden meteen na de zitting ter kennis gebracht van de Kiesraad. De Kiesraad berekende vervolgens de landelijke verkiezingsuitslag.

Het centraal stembureau (de Kiesraad) stelde op maandag 17 september tijdens een openbare zitting de verkiezingsuitslag vast. De Kiesraad oordeelde dat er geen aanleiding was om de betrouwbaarheid van de uitslag van de verkiezing in twijfel te trekken. Dit gebeurde na bestudering van de processen-verbaal van de stembureaus waarin bezwaren van kiezers waren opgenomen, onregelmatigheden waren genoteerd of waaruit bleek dat de zitting was geschorst. De meeste bezwaren gingen, net als in 2010, over de inrichting en toegankelijkheid van het stemlokaal.

De verkiezing is door de Kiesraad geëvalueerd en verbeterpunten zijn onder de aandacht gebracht van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Tweede Kamer.¹¹

Informatievoorziening

In de periode van 12 tot en met 14 september kwamen er bij het Informatiepunt Verkiezingen 410 vragen binnen. In 2010 kwamen in dezelfde periode 280 vragen binnen.

De meeste vragen gingen over:

- inrichting van het stemlokaal (geen privacy in stemhokje);
- stemmen bij volmacht (niet bekend met vereiste van kopie-ID volmachtgever bij onderhandse volmacht);
- de stempas (niet ontvangen, vragen over tekst op stempas).

De website van de Kiesraad werd van 12 tot en met 14 september 26.076 keer bezocht. Op de dag van stemming alleen al 15.362 keer, een record. De Databank met verkiezingsuitslagen is in die drie dagen in totaal 48.750 keer bezocht, waarvan op 12 september 16.597 keer.

¹⁰ Voor mobiele en bijzondere stembureaus golden veelal afwijkende openingstijden.

¹¹ Zie hoofdstuk 4, 'Evaluatieadvies naar aanleiding van de verkiezingen 2012'.

Herindelingsverkiezingen

Op 21 november 2012 vonden herindelingsverkiezingen plaats.

- Harenkarspel, Schagen en Zijpe (Noord-Holland) fuseerden tot de nieuwe gemeente Schagen.
- Graafstroom, Liesveld en Nieuw-Lekkerland (Zuid-Holland) fuseerden tot de nieuwe gemeente Molenwaard.
- Dirksland, Goedereede, Middelharnis en Oostflakkee fuseerden tot de nieuwe gemeente Goeree-Overflakkee.

De Kiesraad heeft bij herindelingsverkiezingen en reguliere gemeenteraadsverkiezingen geen wettelijke taak als centraal stembureau. Wel draagt de Kiesraad bij beide verkiezingen zorg voor een openbare kennisgeving in de Staatscourant van de bij hem geregistreerde politieke partijen (aanduidingen).

Registratie van aanduidingen hebben immers doorwerking naar verkiezingen voor provinciale staten en gemeenteraden. In geval van reguliere gemeenteraadsverkiezingen dient deze aankondiging plaats te vinden op de veertigste dag vóór de kandidaatstelling.

Anders dan bij reguliere gemeenteraadsverkiezingen, wordt voor de herindelingsverkiezingen geen Informatiepunt Verkiezingen ingericht, omdat het aantal vragen daar geen aanleiding toe geeft.

Verkiezingssoftware

De Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV) is in 2012 gebruikt voor de Tweede Kamerverkiezing en voor de herindelingsverkiezingen. Voorafgaand werden voor nieuwe politieke partijen en gemeenten instructiebijeenkomsten georganiseerd. Vragen over het gebruik van de software werden waar nodig doorgeleid naar de helpdesk van IVU, de softwareleverancier. De kosten die hieraan waren verbonden, kwamen voor rekening van de Kiesraad.

4. Adviezen

In 2012 uitgebrachte adviezen

De Kiesraad bracht in 2012 vier adviezen uit:¹²

1. advies wijziging Waterschapsbesluit in verband met indirecte waterschapsverkiezingen;
2. advies Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centraal tellen;
3. evaluatieadvies Tweede Kamerverkiezing 2012;
4. advies Modellenregeling.

Het advies over wijziging van het Waterschapsbesluit werd uitgebracht op verzoek van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. Het advies 'Tijdelijke experimentenwet' is gegeven op verzoek van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Een spontaan advies werd gegeven over de Tweede Kamerverkiezing 2012 en over de Modellenregeling.

Wijziging Waterschapsbesluit in verband met indirecte waterschapsverkiezingen (1 mei 2012)

De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu heeft de Kiesraad gevraagd te adviseren over een wijziging van het Waterschapsbesluit. Van oudsher wijken waterschapsverkiezingen nogal af van verkiezingen die conform de Kieswet worden georganiseerd. Deze wijziging van het Waterschapsbesluit probeerde de verschillen kleiner te maken. De Kiesraad adviseerde ten aanzien van drie onderwerpen om meer aansluiting te zoeken bij de Kieswet:

1. het gesloten lijstenstelsel;
2. de termijn tussen gemeenteraads- en waterschapsverkiezingen;
3. de zittingsduur van het oude bestuur.

Ook adviseerde de Raad om de waterschappen zo snel mogelijk duidelijkheid te geven over de vraag of de verkiezingen in het najaar van 2012 worden uitgesteld en wees hij op het belang van een zorgvuldige en tijdige voorbereiding van de verkiezingen.

Vervolg op advies

De voorgestelde wijziging van het Waterschapsbesluit heeft niet plaatsgevonden en zal ook geen doorgang vinden. In het regeerakkoord is namelijk opgenomen dat de waterschapsverkiezingen plaatsvinden op de dag van de verkiezingen voor provinciale staten: 4 maart 2015.

Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centraal tellen (5 november 2012)

De Raad bracht in 2012 advies uit over de 'Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centraal tellen'. De Kiesraad onderschrijft de noodzaak om het stembiljet aan te passen, zodat het voor zowel kiezers als stembureauleden gemakkelijker hanteerbaar wordt. Ook vindt de Kiesraad het een positieve ontwikkeling om bij de telling elektronische hulpmiddelen in te zetten. Dit komt de zorgvuldigheid tijdens het verkiezingsproces en de betrouwbaarheid van de uitslag ten goede. Hoewel de Kiesraad de doelstellingen van het wetsvoorstel onderschrijft, stelt de Raad voor om het op een aantal punten te verduidelijken.

Vervolg op advies

Bij indiening van het wetsvoorstel zal het standpunt van de regering blijken.

Evaluatieadvies Tweede Kamerverkiezing 2012 (14 november 2012)

De Kiesraad bracht over de Tweede Kamerverkiezing een evaluatieadvies uit. Hierin zijn aanbevelingen opgenomen die tegemoetkomen aan de wensen van kiezers en andere betrokkene bij het verkiezingsproces. Zo is de Raad van mening dat het telproces in de stembureaus eenvoudiger kan worden ingericht, door het schrappen van verschillende nu nog voorgeschreven tellingen. De periode voor het verzamelen van ondersteuningsverklaringen kan worden verruimd van een naar twee weken.

¹² Alle adviezen van de Kiesraad zijn integraal te vinden op de website, www.kiesraad.nl.

Bovendien kan voor nieuwe partijen het aantal vereiste ondersteuningsverklaringen in de (kleine) 20e kieskring (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) omlaag van dertig naar tien. Vanwege het grote tijdsverschil stelt de Kiesraad verder voor om de Tweede Kamerverkiezing op deze eilanden met een dag te vervroegen. Ook als een kiezer om andere redenen dan wegens beroep of vakantie in het buitenland verblijft, moet hij vanuit het buitenland per brief zijn stem kunnen uitbrengen.

Het evaluatieadvies gaat verder in op zaken als:

- het drukken en verzenden van stempassen en kandidatenlijsten (moet zorgvuldiger);
- het stemmen door onder-curatele-gestelden (kan niet bij volmacht door bewindvoerders);
- het fotograferen of filmen in het stemlokaal (geen wettelijk verbod; het is aan de voorzitter van het stembureau om eventueel op te treden tegen uitwassen).

Vervolg op advies

Het advies van de Kiesraad is als bijlage bij het evaluatierapport van de minister van BZK aan de Tweede Kamer aangeboden. Uit het evaluatierapport blijkt dat de minister de adviezen van de Kiesraad grotendeels heeft overgenomen.¹³ Bij de 2^e nota van wijziging zijn deze voorstellen opgenomen in het bij het parlement liggende wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet.¹⁴

Advies over modellenregeling (17 december 2012)

In de verkiezingspraktijk maken gemeenten, politieke partijen, kiezers en stembureauleden gebruik van verschillende formulieren ofwel modellen. De huidige modellen worden door de gebruikers als ingewikkeld ervaren. De Kiesraad adviseert deze modellen te verbeteren en heeft daartoe zelf het initiatief genomen. Daarbij zijn ze geüniformeerd en gebruiksvriendelijker gemaakt, waardoor de kans op foutief of onvolledig invullen kleiner wordt. Daarnaast wil de Kiesraad het elektronisch gebruik van de modellen stimuleren.

Vervolg op advies

De Kiesraad hoopt dat de nieuwe modellen tijdig worden vastgesteld, voor de gemeenteraadverkiezing van maart 2014 worden vastgesteld bij ministeriële regeling.

Relatie Awb en Kieswet

De Kiesraad deed in 2012 ook onderzoek naar de verhouding tussen de Algemene wet bestuursrecht en de Kieswet. Over het resultaat van dit onderzoek is ambtelijk geadviseerd aan de directeur-generaal Bestuur en Koninkrijksrelaties om de terminologie en termijnstellingen van de Kieswet meer in lijn te brengen met de Algemene wet bestuursrecht door ze op enkele onderdelen aan te passen.

¹³ Zie Kamerbrief 17 januari 2013, evaluatie verkiezing leden van de Tweede Kamer van 12 september 2012.

¹⁴ Kamerstukken II 2012/2013, 33 268, nr. 9.

5. Aanduidingen en benoemingen

Registratieverzoeken

De Kiesraad behandelde in 2012 33 registratieverzoeken. De meeste registratieverzoeken hingen samen met de vervroegde Tweede Kamerverkiezing. Eén verzoek betrof de registratie van een aanduiding voor de verkiezing van het Europees Parlement.

De Raad wees één registratieverzoek af. Het betrof een verzoek tot registratie van de naam 'Occupy Politiek'. De Kiesraad oordeelde dat met deze aanduiding ten onrechte de indruk wordt gewekt dat deze politieke groepering gelieerd is aan de beweging 'Occupy'. Hierdoor was sprake van een aanduiding die 'anderszins' misleidend is (op grond van de Kieswet, art. G 1, vierde lid, onder c).

Eén registratieverzoek werd buiten behandeling gelaten, omdat het verzoek onvolledig was. Het betrof de groepering EPN.

Register Tweede Kamer

Moed, Anti Euro Partij, Wilhelmus van Nassauwe, Beter Nederland, SOPN, Onafhankelijke Burger Partij (OBP), Partij van de Toekomst, FAMILIA, Libertarische Partij, Anti Europa Partij, Platform Gelijk Burgerschap V/M, IQ-Partij ; met IQ voor Eerlijkheid, Partij Onze Nederlandse Samenleving, Red het Noorden, Het Sociaal Contract, Democratische Partij Nederland (DPN), Kleptocraten, NLB (Nederlandbeter), PAO (Partij Anti Onrecht), Democratisch Politiek Keerpunt DPK, HHH Partij, Politiek Correct, P.V.D.M. en alle overige aardbewoners, Club van niet kiezers, Europese Federalistische Partij, Politieke Partij NXD, Partij voor het Volk, ODVN, Groen Liberaal, De Groenen, Groen Rechts.

Register Europees Parlement

Artikel50.

Schrapping uit het register

In 2012 schrapt de Kiesraad 29 politieke partijen uit het register voor Tweede Kamerverkiezingen. Schrapping van een aanduiding vindt onder meer plaats wanneer een politieke groepering bij de laatstgehouden verkiezing geen kandidatenlijst heeft ingediend. Ook vonden schrappingen plaats op verzoek van een partij zelf.

De volgende partijen werden geschrapt: Nieuw Nederland, TrotsopNederland, Heel NL, Partij één, De Groenen, Unie van Democraten (De Unie), Groen Rechts, MOED, Anti Euro Partij, Wilhelmus van Nassauwe, Beter Nederland, Onafhankelijke Burger Partij (OBP), FAMILIA, Platform Gelijk Staatsburgerschap V/M, IQ-Partij ; met IQ voor Eerlijkheid, Partij Onze Nederlandse Samenleving, Red het Noorden, Het Sociaal Contract, Democratische Partij Nederland, Kleptocraten, NLB (Nederlandbeter), PAO (Partij Anti Onrecht), HHH Partij, Politiek Correct, P.V.D.M. en alle overige aardbewoners, Club van niet kiezers, Europese Federalistische Partij, Partij voor het Volk, ODVN.

Uit de registers met politieke partijen voor de Eerste Kamer en het Europees Parlement werden in 2012 geen aanduidingen geschrapt.

Benoemingen

De Kiesraad benoemt nieuwe leden in vacatures in het Europees Parlement, Tweede en Eerste Kamer. Bij de Tweede Kamerverkiezing in september 2012 zijn veel nieuwe Kamerleden benoemd. Na de Tweede Kamerverkiezing ontstonden elf tussentijdse vacatures, onder andere omdat er leden toetraden tot het nieuwe kabinet.

In het verslagjaar ontstond één tussentijdse vacature in het Europees Parlement. In de Eerste Kamer waren er drie vacatures.

Aantal benoemingen in tussentijdse vacatures

	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
Tweede Kamer	18	8	19	8	8	17	8
Eerste Kamer	3	0	3	4	0	3	2
Europees Parlement	1	1	2	1	1	3	0

6. Rechtszaken

Beroepsschriften

De Kiesraad was in 2012 betrokken bij verschillende rechtszaken, zowel als partij als in de rol van deskundige. In de zaken waarin de Kiesraad als deskundig adviseur optrad, werd door de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: de Afdeling) om inlichtingen verzocht op grond van artikel 8:45 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb).

De beroepsschriften zijn over het algemeen ingediend in het kader van de registratieprocedure en kandidaatstellingsprocedure voor de Tweede Kamerverkiezing van 12 september 2012. In twee zaken is geen uitspraak gedaan, omdat de ingestelde beroepen werden ingetrokken. In twee andere zaken is geen inhoudelijke uitspraak gedaan, omdat geen (of niet tijdig) griffierecht werd betaald.

De Kiesraad als partij

Beoordeling registratieverzoeken

- De 'Burger Partij Amersfoort' stelde beroep in tegen het besluit van de Kiesraad tot het opnemen van de naam 'Onafhankelijke Burger Partij (OBP)' in het register met aanduidingen voor Tweede Kamerverkiezingen. 'Burger Partij Amersfoort' was al ingeschreven in het register voor de verkiezing van de leden van de raad van de gemeente Amersfoort. Door het registreren van de 'Onafhankelijke Burger Partij (OBP)' zou verwarring bij kiezers kunnen ontstaan. De Afdeling verklaarde het beroep ongegrond en oordeelde dat de Kiesraad terecht de aanduiding 'Onafhankelijke Burger Partij (OBP)' had geregistreerd.¹⁵
Door de politieke groepering 'Politieke Vereniging lijst Europese Partij Nederland' werd beroep ingesteld tegen het besluit van de Kiesraad om het verzoek tot registratie van de aanduiding 'EPN' voor de Tweede Kamerverkiezing buiten behandeling te laten. De Kiesraad had het registratieverzoek niet in behandeling genomen omdat het verzoek niet volledig was ingediend. Omdat het vereiste griffierecht niet tijdig was betaald, verklaarde de Afdeling het beroep niet-ontvankelijk.¹⁶
- Het beroep van de 'Vereniging Keerpunt 2010' richtte zich tegen het besluit van de Kiesraad om de aanduiding 'Democratisch Politiek Keerpunt DPK' (te registreren in het register met aanduidingen voor Tweede Kamerverkiezingen). De vereniging betoogde dat het naast elkaar bestaan van namen tot verwarring bij kiezers kon leiden. 'Keerpunt 2010' is ingeschreven in het register voor de verkiezing van de gemeenteraad van Grave. De Afdeling verklaarde het beroep ongegrond en oordeelde dat de Kiesraad de aanduiding terecht heeft geregistreerd.¹⁷
- 'Beter Nederland' stelde beroep in tegen het besluit van de Kiesraad om de partij 'NLB (Nederlandbeter)' te registreren voor de Tweede Kamerverkiezingen. 'Beter Nederland' betoogde dat de aanduiding 'NLB (Nederlandbeter)' te veel lijkt op de aanduiding 'Beter Nederland'. De Afdeling verklaarde het beroep gegrond en oordeelde dat de Kiesraad ten onrechte de aanduiding 'NLB (Nederlandbeter)' in het register had opgenomen, naast de al geregistreerde aanduiding 'Beter Nederland'. Naar het oordeel van de Afdeling kwamen de namen 'Beter Nederland' en 'NLB (Nederlandbeter)' te zeer overeen.¹⁸

Schrapping uit register Tweede Kamerverkiezing

De partij 'Beter Nederland' stelde nog een tweede beroep in. Dit beroep was gericht tegen het besluit van de Kiesraad tot schrapping van deze partij uit het register met aanduidingen voor de Tweede Kamerverkiezing. De Kiesraad had de naam geschrapt, omdat voor de Tweede Kamerverkiezing geen geldige kandidatenlijst was ingeleverd door deze partij. De Afdeling verklaarde het beroep niet-ontvankelijk, omdat door 'Beter Nederland' het vereiste griffierecht niet tijdig was betaald.¹⁹

¹⁵ Uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 13 juni 2012, zaak nr. 201205278/1/A2.

¹⁶ Uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 12 juli 2012, zaak nr. 201206189/1/A2.

¹⁷ Uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 13 juli 2012, zaak nr. 201206320/1/A2.

¹⁸ Uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 13 juli 2012, zaak nr. 201206366/1/A2.

¹⁹ Uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 3 oktober 2012, zaak nr. 201208318/1/A2.

De Kiesraad als deskundige

Betaling waarborgsom

Het centraal stembureau van de gemeente 's-Gravenhage verklaarde de door de 'IQ-Partij ; met IQ voor Eerlijkheid' ingeleverde kandidatenlijst voor de Tweede Kamerverkiezing ongeldig. De IQ-Partij stelde hiertegen beroep in. De Kiesraad verstrekke op verzoek van de Afdeling inlichtingen en adviseerde om het beroep ongegrond te verklaren. Door de IQ-Partij was niet de voor kandidaatstelling vereiste waarborgsom betaald. De partij achtte een waarborgsom discriminatoir. Ook was de partij van mening dat er sprake was van tegenwerking van het hoofdstembureau omdat bij het inleveren van de kandidatenlijsten werd gemeld dat de partij slechts kon deelnemen in kieskring 12, terwijl zij wilde deelnemen in 20 kieskringen. De Afdeling verklaarde het beroep ongegrond.²⁰ Het is de verantwoordelijkheid van degene die de kandidatenlijsten inlevert, dat deze lijsten voldoen aan de wettelijke vereisten. Hiernaast was de groepering gehouden de waarborgsom te betalen en daarvan een betalingsbewijs over te leggen binnen de daarvoor gestelde termijn. Omdat zij dit niet tijdig had gedaan en het betreffende verzuim niet tijdig herstelde, diende het hoofdstembureau om die reden de door de groepering ingeleverde kandidatenlijst ongeldig te verklaren.

Woonplaats raadslid

Een voormalig gemeenteraadslid van Weesp stelde beroep in tegen het besluit van de raad waarin werd gesteld dat hij niet (meer) zou voldoen aan de vereisten van het raadslidmaatschap. Volgens de gemeenteraad zou de persoon in kwestie niet langer in Weesp wonen, maar in Hilversum. Ook in deze beroepszaak is de Kiesraad de door de Afdeling gevraagd om inlichtingen. Voor het vaststellen van de werkelijke woonplaats van het voormalige raadslid is de feitelijke situatie van belang en zijn de gestelde redenen voor zijn verblijf in Hilversum en zijn bedoeling in Weesp zijn werkelijke woonplaats te hebben, niet van doorslaggevende betekenis, aldus de Afdeling. De Afdeling verklaarde het beroep ongegrond.²¹

Overige zaken

Terinzagelegging en openbaarmaking van kandidatenlijsten

Kandidatenlijsten worden na de dag van kandidaatstelling ter inzage gelegd, en wel tot de toelating van de leden. Ook kan in die periode een verzoek tot toezending van kopieën van de lijsten worden gedaan. Terinzagelegging kan echter niet worden gelijkgesteld met openbaarmaking in de zin van de Wob. Een verzoek om toezending is een 'feitelijke handeling', en hier kan geen sprake zijn van een besluit waartegen bezwaar en beroep openstaat, oordeelde de Afdeling nog in 2011 in enkele zaken. Tegen enkele van deze uitspraken werd hoger beroep ingesteld bij de Afdeling. In een uitspraak van 5 september 2012²² stelde de Afdeling dat de tijdelijke terinzagelegging van kandidatenlijsten enkel tijdens de verkiezingsperiode geldt, en dat de lijsten hiermee ná de toelating van de leden dus niet meer voor een ieder toegankelijk te zijn. Hieruit volgt dat zij niet openbaar zijn in de zin van de Wob. De Kieswet staat na afloop van de verkiezingsperiode niet aan toepassing van de Wob in de weg. Hierbij is van belang dat de vermelding van adresgegevens op de kandidatenlijsten geen instemming impliceert van de kandidaten met openbaarmaking van die gegevens - als bedoeld in artikel 10, derde lid van de Wob. Verder stelde de Afdeling dat de burgemeester kan besluiten adresgegevens van kandidaten niet openbaar te maken, als hij aannemelijk kan maken dat hieraan een zeker veiligheidsrisico is verbonden. De burgemeester is niet gehouden om per kandidaat een afweging hierin te maken.

²⁰ Uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 9 augustus 2012, zaak nr. 201207629/1/A2.

²¹ Uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 15 februari 2012, zaak nr. 201200168/1/A2.

²² Zaak nr. 201107018/1/A3.

Geldigheid kandidatenlijst SGP

Een kwestie waar de Kiesraad veel vragen over heeft ontvangen, betref de kandidaatstellingsprocedure van de SGP. De Hoge Raad oordeelde in april 2010 dat de Staat onder meer het VN-Vrouwenverdrag schendt door af te zien van maatregelen tegen de Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP). De SGP kent namelijk geen passief kiesrecht toe aan vrouwen. De SGP diende hierop een klacht in bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) wegens schending van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Dit in verband met schending van godsdienstvrijheid en vrijheid van meningsuiting en vergadering. De partij stelde zich op het standpunt dat zij de vrijheid moet hebben om te handelen naar de beginselen van die partij. Het EHRM heeft op 10 juli 2012 uitspraak gedaan in deze zaak. Het heeft het beroepschrift van de SGP niet-ontvankelijk verklaard en bekrachtigt daarmee de uitspraak die de Hoge Raad in 2010 heeft gedaan. De uitspraak had geen gevolgen voor de geldigheid van de lijst van de SGP voor de Tweede Kamerverkiezing.

7. Kennis en communicatie

Informatiepunt Verkiezingen

In aanloop naar de Tweede Kamerverkiezing van 12 september 2012 is een Informatiepunt Verkiezingen ingesteld. Dit betrof de periode 1 juni tot 1 oktober 2012.

Vragen aan het Informatiepunt konden telefonisch of schriftelijk worden gesteld. Dit laatste gebeurde vooral per e-mail. Hierbij werd veelal gebruik gemaakt van het contactformulier op de website van de Kiesraad (www.kiesraad.nl). Ook werden vragen gesteld via het contactformulier op de website www.verkiezingen2012.nl, een tijdelijke, speciaal voor de Tweede Kamerverkiezing, door de rijksoverheid ingerichte website.

Het totaal bij het Informatiepunt aantal binnengekomen vragen tussen 1 juni en 22 september bedroeg 3.518; een toename van 50% in vergelijking met de vorige Tweede Kamerverkiezingen in 2010. Het aantal vragen bedroeg toen 2.337.

Veruit de meeste vragen gingen over het stemmen bij volmacht (13,1%) en de stempas (11,14%). Vragen van burgers hadden vooral betrekking op de stempas en het stemmen bij volmacht. Ook veel vragen van gemeenten gingen over het stemmen bij volmacht. Gemeenten stelden daarnaast veel vragen over problemen rond het gebruik van de kiezerspas, over de inrichting van het stembureau en over de toelaatbaarheid van hulp aan kiezers in het stemhokje. De meeste vragen van politieke partijen betroffen de procedures rondom de kandidaatstelling, het afleggen van ondersteuningsverklaringen en het registreren van een nieuwe aanduiding. De meeste vragen van de pers betroffen de (procedure van) kandidaatstelling en de (wijze van) vaststelling van de uitslag.

Ook in 2012 is de meerwaarde gebleken van een Informatiecentrum dat langere tijd operationeel is. Het is niet efficiënt gebleken om voor elke verkiezing een Informatiepunt op te tuigen vanaf de basis, zowel als het gaat om de organisatie ervan als om de deskundigheidsopbouw. Het Informatiepunt heeft daarom een permanente status gekregen, waarbij gebruik wordt gemaakt van een front- en een backoffice. In verkiezingstijd wordt het Informatiepunt opgeschaald.

Website

Steeds meer mensen weten de (digitale) weg naar de Kiesraad te vinden. Om te kunnen vaststellen of de Kiesraad zijn doelgroepen goed bedient, is kleinschalig onderzoek verricht onder vier voor de Kiesraad relevant geachte categorieën:

- ambtenaren belast met organisatie van verkiezingen;
- medewerkers van politieke partijen;
- overige verkiezingsprofessionals;
- kiezers.

Met behulp van een gebruikerspanel is tussen november 2011 en februari 2012 getoetst of de website voldoet aan de verwachtingen, of deze gebruiksvriendelijk is en waar verbeteringen wenselijk zijn. Hoewel de website positief werd beoordeeld, gaf het onderzoek aanknopingspunten voor verbeteringen. Deze verbeteringen, waaronder aanpassing van de zoekfunctie en het presenteren van informatie per verkiezing, zijn in 2012 doorgevoerd en hebben geleid tot een betere vindbaarheid van documenten.

Databank verkiezingsuitslagen

De Databank bevat verkiezingsuitslagen vanaf 1848. In 2012 is de databank aangevuld met uitslagen van de Tweede Kamerverkiezing en met alle uitslagen van de Europese parlementsverkiezingen. Ook zijn nu de gemeenteraadsverkiezingen vanaf 1946 raadpleegbaar. De Tweede Kamerverkiezingen van 2010 en 2012 bevatten niet alleen de uitslagen per gemeente, maar ook de uitslagen per kandidaat.

Social media

De Kiesraad maakt gebruik van Twitter. De tweets worden vooral gebruikt om te attenderen op nieuwsberichten op de website.

Kennisbijeenkomsten

Het secretariaat van de Kiesraad organiseert met enige regelmaat thema- of studiebijeenkomsten. Ook in 2012 zijn dergelijke bijeenkomsten gehouden. Themabijeenkomsten zijn meer intern gericht en hebben betrekking op het dagelijkse werk van de Kiesraad. Studiebijeenkomsten hebben een meer extern karakter. Voor dergelijke bijeenkomsten worden stakeholders van de Kiesraad uitgenodigd, zoals gemeenten, politieke partijen of de bij het vakgebied betrokken ambtenaren. In 2012 vond een studiebijeenkomst plaats over de toepassing van internationale standaarden in het verkiezingsproces.

Onderzoek

In 2012 is door een stagiair van de Erasmus Universiteit Rotterdam (Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Sectie Staats- en Bestuursrecht) onderzoek verricht naar de vraag of de Nederlandse Kieswet voldoet aan de belangrijkste internationale electorale standaarden.

Een stagiair van de Radboud Universiteit Nijmegen (Faculteit der Letteren) deed in 2012 onderzoek naar onverenigbaarheid van functies (incompatibiliteiten).

Sinds 2008 kent de Kiesraad een Wetenschappelijke Raad van Advies. Deze bestaat uit (externe) deskundigen op het gebied van verkiezingen en kiesrecht. De Wetenschappelijke Raad van Advies heeft tot taak het onderzoeksprogramma van de Kiesraad te begeleiden en te beoordelen. De leden van de Wetenschappelijke Raad van Advies zijn:

Voorzitter:	<i>prof. dr. W. Voermans</i> , hoogleraar Staats- en bestuursrecht, Universiteit Leiden.
Leden:	<i>dr. H. van der Kolk</i> , universitair docent en onderzoeker Politieke Wetenschappen, Universiteit Twente. en <i>dr. J. van Merriënboer</i> , historicus, verbonden aan het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis.
Secretaris:	<i>dr. R. de Jong</i> , onderzoeker Kiesraad, historicus.

De Wetenschappelijke Raad van Advies kwam in 2012 éénmaal bijeen. Daarbij zijn lopende onderzoeken besproken. Dit betrof onder meer onderzoek naar het actief kiesrecht.

Wet openbaarheid van bestuur

De Wet openbaarheid van bestuur (Wob) regelt zowel de actieve als de passieve openbaarmaking van documenten. De Kiesraad geeft aan de actieve openbaarmakingsverplichting invulling door zoveel mogelijk relevante informatie te verstrekken. Dit gebeurt onder meer via de website www.kiesraad.nl en via publicaties in de Staatscourant.

In 2012 heeft de Kiesraad zes Wob-verzoeken ontvangen en afgedaan.

- Eén burger diende drie verzoeken in om informatie naar declaraties, leaseauto's en een faxontvangstregistratie. De Kiesraad heeft de Wob-verzoeken gedeeltelijk zelf afgedaan en een ander deel ter afhandeling doorgezonden naar het ministerie van BZK.
- Een ander verzoek kwam van een vereniging die vroeg wie de ondersteuningsverklaringen hadden ondertekend van de deelnemende lijsten in de provincie Gelderland bij de Eerste Kamerverkiezing in mei 2011. De Kiesraad heeft de betreffende informatie verstrekt.
- Aan één gemeente zijn adresgegevens verstrekt van de kandidaten op de kandidatenlijsten en degenen die een ondersteuningsverklaring hadden afgelegd.
- De Kiesraad reageerde op een vraag of er door een bepaald stembureau contact was opgenomen met de Kiesraad op de dag van de Tweede Kamerverkiezing.

8. Contacten - nationaal en internationaal

Contacten

De Kiesraad rekent het tot zijn taak om goed op de hoogte te zijn van ontwikkelingen op kiesrechtelijk terrein. De Raad vindt het daarom belangrijk om deel uit te maken van nationale en internationale netwerken van verkiezingsautoriteiten en deskundigen.

Ook in 2012 is aandacht besteed aan het opbouwen en onderhouden van deze relaties.

Nationaal

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

Evenals voorgaande jaren vond in 2012 geregeld overleg plaats met vertegenwoordigers van het ministerie van BZK, over zowel beleids- als beheersaangelegenheden. Dit overleg vond gedurende het verslagjaar plaats met onder meer de minister van BZK, de secretaris-generaal, het directoraat-generaal Bestuur en Koninkrijksrelaties, de directie Constitutionele Zaken en Wetgeving en de directie Financieel Economische Zaken.

Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ)

Op ambtelijk niveau is in 2012 met het ministerie van BZ gesproken over ondersteuning vanuit de Kiesraad ten aanzien van internationale samenwerkingsprocessen (in relatie tot verkiezingen). Vanuit de Kiesraad is deelgenomen aan een verkiezingswaarnemingsmissie in Egypte. Ook is op verzoek van het ministerie een delegatie van Egyptische journalisten ontvangen.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu en Unie van Waterschappen

Met de Unie van Waterschappen vond in 2012 overleg plaats over (het onder de werking van de Kieswet brengen van) waterschapsverkiezingen en combinaties van verkiezingen.

VNG en NVVB

Structureel vindt overleg plaats met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Ook in 2012 is frequent met beide organisaties gesproken over verkiezingsthema's.

Eerste en Tweede Kamer

De vaste Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken van de Tweede Kamer organiseerde op 11 april 2012 een rondetafelgesprek over waterschapsverkiezingen. Dit gesprek vond plaats ter voorbereiding op de plenaire behandeling in de Tweede Kamer van het wetsvoorstel tot wijziging van de Waterschapswet. De Kiesraad was tijdens het rondetafelgesprek vertegenwoordigd door de voorzitter. In 2012 vond geen overleg plaats met de Commissie voor het Onderzoek van de Geloofsbrieven van deze Kamer. Wel is ambtelijk met de griffier van deze Commissie gesproken over de procedure van afhandeling van benoemings- en geloofsbrieven. Daarnaast werden met de griffie afspraken gemaakt over het door de Tweede Kamer beschikbaar stellen van ruimtes en middelen voor een eventuele hertelling van stemmen voor de Tweede Kamerverkiezing.

Politieke Partijen, gemeenten en provincies

Ter voorbereiding op de Tweede Kamerverkiezing en de herindelingsverkiezingen organiseerde de Kiesraad voor politieke partijen en gemeenten instructiebijeenkomsten over het gebruik van ondersteunende software voor verkiezingen (OSV).

Op 8 juni brachten de gezaghebbers van Caribisch Nederland een bezoek aan de Kiesraad, ter voorbereiding op de Tweede Kamerverkiezing. De eilanden namen voor het eerst deel aan de Tweede Kamerverkiezing en met zowel het ministerie van BZK als de Kiesraad werd informatie uitgewisseld over de organisatie van deze verkiezing.

De Kiesraad organiseert jaarlijks een bijeenkomst met de hoofdstembureaus. De bijeenkomst van 4 oktober in 2012 stond in het teken van de Tweede Kamerverkiezing. Samen met de hoofdstembureaus werd onder meer het verloop van deze verkiezing geëvalueerd en werden ervaringen gedeeld. Deze ervaringen zijn door de Kiesraad meegenomen in zijn advies over de Tweede Kamerverkiezing.

Gastcolleges en lezingen

In 2012 werden door leden van de Raad en medewerkers van het secretariaat gastcolleges en lezingen gegeven.

Internationaal

OVSE

De Kiesraad is in 2012 driemaal bezocht door een delegatie van de OVSE/ODHIR, ter voorbereiding op de Tweede Kamerverkiezing van 12 september. Tijdens de eerste twee bezoeken is met de OVSE onder meer gesproken over:

- wijzigingen in wetgeving ten opzichte van de vorige Tweede Kamerverkiezing;
- de aanbevelingen uit het OVSE-rapport uit 2010;
- de voorwaarden voor de registratie van de naam van een politieke groepering en deelname aan de verkiezingen;
- de voorwaarden waaronder aanduidingen uit het register verwijderd kunnen worden;
- het stemmen bij volmacht;
- de wenselijkheid van het invoeren van een formele klachtprocedure op de dag van stemming (naast de bestaande laagdrempelige manier om eventuele klachten in het proces verbaal van het stembureau op te nemen);
- de toelating van leden van de Tweede Kamer.

Het derde bezoek vond plaats na afloop van de verkiezing, op 13 september 2012. Het bezoek volgde op de gesprekken die de delegatie met andere bij de Tweede Kamerverkiezing van 12 september 2012 betrokken organen en personen had gehad en op de waarnemingen van de delegatie tijdens deze verkiezing. Tijdens het gesprek kwamen diverse onderwerpen aan de orde, zoals de algemene gang van zaken tijdens de Tweede Kamerverkiezing en de belangrijkste wijzigingen in het wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet dat op dat moment bij de Tweede Kamer lag.²³

Buitenlandse delegaties

In 2012 ontving de Kiesraad buitenlandse delegaties uit: Zuid-Afrika, Georgië, Egypte, Namibië en Kazachstan.

Werkbezoeken

Een vertegenwoordiging van het secretariaat bracht een bezoek aan Londen in verband met de burge-meester- en gemeenteraadsverkiezingen. Tijdens dat bezoek zijn ervaringen opgedaan bij het elektronisch centraal tellen. Onder meer werd gesproken met LondenElect (de gemeentelijke organisatie van de verkiezingen), IntElect (de leverancier van de elektronische telapparatuur) en The Electoral Commission (de Engelse Kiesraad). Hiernaast zijn op de dag van stemming stemlokalen bezocht en is een tellocatie bezocht.

Ook bezochten medewerkers van het secretariaat het Europees Parlement in Brussel. Daarbij is onder meer gesproken over kiesrechtelijke ontwikkelingen in de Europese Unie voor de Europese Parlementsverkiezingen, zoals de financiering van Europese politieke partijen, de kandidaatstelling van ingezetenen van de Europese Unie en mogelijke andere wijzigingen in de regelgeving met betrekking tot deze verkiezingen. Daarnaast werd een bezoek gebracht aan de het Agentschap voor Binnenlands Bestuur van de Vlaamse overheid. In aanwezigheid van vertegenwoordigers van onder meer het Vlaamse gewest, de federale overheid en de stad Brussel, vond overleg plaats over de nieuwe stemcomputers die zijn gebruikt in Vlaanderen en Brussel tijdens de lokale verkiezingen op 14 oktober 2012. Tijdens het overleg werd informatie verschaft over de ontwikkeling en de ervaringen met de nieuwe generatie stemcomputers.

Congressen en conferenties

Op 4 en 5 juni 2012 nam de Kiesraad deel aan het jaarlijkse EMB-congres. Het, inmiddels 9^e, EMB-congres vond plaats in Tallinn (Estland) en werd georganiseerd door het parlement van Estland in samenwerking met de Venice Commission van de Raad van Europa. Aanwezig waren vertegenwoordigers van 'Electoral Management Bodies', wetenschappers, beleidsmakers en internationale en non-gouvernementele organisaties uit 21 verschillende landen. Het thema was 'Innovative solutions voor elections'. Daarbij zijn presentaties gehouden over 'Electronic voters list and registers of voters' in

relatie tot de voor- en nadelen van nieuwe technologieën. Ook is een presentatie gehouden over onder meer nieuwe technologieën om stembureauleden te trainen, het tegengaan van verkiezingsfraude en het beveiligen van internetstemmen.

In juni vond de vijfjaarlijkse conferentie plaats van de honorair consuls in Nederland. Tijdens de conferentie werd een consulaire markt georganiseerd waar aan consuls gelegenheid werd geboden om met deskundigen te spreken over verschillende consulaire onderwerpen. Voor het beantwoorden van vragen over het onderwerp 'parliamentary elections' waren de gemeente Den Haag en de Kiesraad aanwezig. Deze vragen betroffen vooral de verkiezingsprocedures en dan vooral die voor Nederlandse kiezers in het buitenland.

9. Financiën

Kaders

De Kiesraad is begrotingstechnisch ondergebracht in Hoofdstuk VII van de Rijksbegroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), onder beleidsartikel 1 'Openbaar bestuur en democratie'.

De Raad volgt de begrotings- en verantwoordingscyclus van het ministerie van BZK. Vanaf 2012 zijn alle apparaatsuitgaven van het ministerie van BZK in de begroting gebundeld in één niet-beleidsartikel; het centraal apparaatsartikel. Hierin zijn alle uitgaven die nodig zijn ter ondersteuning van het primaire proces gebundeld. Ook de apparaatskosten van de Kiesraad zijn hier ondergebracht.

Met het ministerie van BZK is een Toezichtsarrangement afgesproken, waarbij de Kiesraad periodiek aan het ministerie rapporteert over de bedrijfsvoering.

Besteedbaar budget

Het besteedbaar budget van de Kiesraad bedroeg in 2012 € 2.225.000.

Vergoeding voorzitter en leden Kiesraad

De Kiesraadleden ontvingen in 2012 een vergoeding voor hun inzet. De vergoeding van de voorzitter bedroeg 0,3 fte in schaal 18 BBRA. De leden van de Raad ontvingen een vergoeding van € 235,- per vergadering en een reiskostenvergoeding.

Bij de Raad en zijn secretariaat zijn geen personen werkzaam waarop de Wet Openbaarmaking uit Publieke middelen gefinancierde Topinkomens van toepassing is.

Waarborgsommen

De Kiesraad ontving in 2012 waarborgsommen voor de registraties van namen van politieke partijen en voor de kandidaatstelling. Deze waarborgsommen worden op een aparte (tussen)rekening van het ministerie van BZK geboekt omdat zij teruggestort moeten worden aan de partijen wanneer aan de hiervoor geldende wettelijke vereisten wordt voldaan. Is daarvan geen sprake, vervallen de waarborgsommen aan de Staat

